

Scriptie (10): begeleiding, een belevenis

Mr. L.J.A. Pieterse*

De begeleiding van studenten bij het schrijven van scripties is in de eerder gepubliceerde columns over dit studieonderdeel onderbelicht gebleven. Die begeleiding is belangrijk, zo vindt ook M.R. Mok, voormalig advocaat-generaal en hoogleraar aan verschillende juridische faculteiten.¹ Binnen de visitatiecommissie die de rechtenfaculteiten beoordeelde, had de hoeveelheid tijd die faculteiten in de begeleiding² stopten zijn bijzondere aandacht. Zowel zelf onderzoek doen als een helder betoog opbouwen, is een zeer belangrijk leerproces voor studenten. Een begeleider die een student wijsmaakt dat hij, na een eerste bespreking, alleen nog maar de uiteindelijke versie mag inleveren, omdat dat hem ertoe zou dwingen meteen goed werk af te leveren, heeft vooral oog voor zijn eigen belang en verdient het te worden gewantrouwd. De begeleiding van scripties vergt inspanning en tijd. De hoeveelheid tijd die in een 'project' gaat zitten, verschilt nogal per student. Dat de een zijn gedachten beter weet te ordenen dan de ander, mag gerust een *understatement* worden genoemd. Ook schrijft de een strak en helder, de ander los – soms wat al te vrij en populair – en weer anderen formuleren bepaald onnauwkeurig.³ Het komt voor – en dat is helaas geen zeldzaamheid – dat het geschrevene zo ontoegankelijk is, dat het erop lijkt dat de student zich tracht te bekwamen in de fiscale kabbalistiek. Een begeleider kan daar moedeloos van worden. Het andere uiterste heb ik ook wel eens meegemaakt, namelijk dat een student zo bloemrijk schrijft dat hij een taal gebruikt 'die zichzelf optut en haar eigen schoonheid celebreert'.⁴ Dat is evenmin de bedoeling. De vermaarde rechtsgeleerde W.C.L. van der Grinten, die veel jonge juristen heeft geïnspireerd, zei daarom niet zonder reden: 'Laat het stuk eens lezen aan je echtgenote, een vriend of vriendin'.⁵ Hij heeft echter moeten toegeven dat hij bij deze suggestie niet steeds succes heeft gehad. Soms worden stukken op zodanige wijze aangeleverd dat de begeleider niet kan volstaan met enkele aanwijzingen. In dat geval zal hij er bij de student – meestal na een goed gesprek – op aandringen de tekst te herschrijven. Dat is hoe dan ook een belangrijk facet van het schrijfproces. De kunst van het schrijven bestaat namelijk voor 90% uit de wil en het vermogen tot herschrijven, zo is wel gezegd.⁶ Het is daarom een goede zaak als de begeleider erop wijst dat het aanbeveling verdient dat de student na voltooiing van een passage (alinea, bladzijde) het geschrevene uitprint, met frisse blik doorneemt en met de hand correcties aanbrengt. Dat kan pijnlijk zijn. 'De confrontatie met je eigen tekst blijft de moeilijkste stap van het schrijven. De beste schrijver is de schrijver die voortdurend naar zijn eigen tekortkomingen zoekt.'⁷

Het komt overigens wel eens voor dat het geschrevene van dien aard is, dat de begeleider er geen vat (meer) op krijgt. In dat geval moet hij er rekening mee houden dat hij te maken heeft met een auteur die over bijzondere gaven beschikt en dat het aan hem – en niet aan de kandidaat – ligt dat de *pointe* hem ontgaat. Zo'n 'bijzonder' talent wordt niet altijd onmiddellijk onderkend, want het is 'een feit dat de mensheid, wanneer een dergelijk genie op de aardkorst zijn opwachting maakt, er altijd lang over doet dat op te merken, en dat zijn werk eerst een aantal jaren gelezen en herkauwd moet worden voordat de grootsheid ervan wordt ingezien'.⁸ Maar dergelijke 'koplopers' zijn zeldzaam, al zijn er studenten die – niet zonder bravoure – op zijn minst de indruk wekken tot deze categorie te behoren. Er zullen overigens ook, om wat serieuzer te vervolgen, betrekkelijk weinig studenten zijn die bij hun begeleider een manuscript inleveren waarin niets meer veranderd of geschrapt behoeft te worden en iets weten voort te brengen wat het etiket 'autonome perfectie'⁹ verdient.

* Verbonden aan de Faculteit der Rechtsgeleerdheid van de Vrije Universiteit te Amsterdam.

1 Zie 'Prof. mr. M.R. Mok – variaties in allegro', *RM Themis* 2008/6, p. 263.

2 Zie over het belang van 'streng (...) begeleiden' van debutanten het interview met schrijver en redacteur Gustaaf Peek, dat is gepubliceerd in *NRC Handelsblad* 5 augustus 2011, p. 7 ('Boeken').

3 Zie daarover 'Over recht en krom schrijven', *AA* 1998/3, p. 169 e.v. en 'Scriptie (5): stijl en taalgebruik' (Column), *Forfaitair* 2012/224, p. 31-32.

4 Aldus de schrijver Eugen Ruge in een interview, zie *NRC Handelsblad* 7 september 2012, p. 9 ('Boeken').

5 W.C.L. van der Grinten, 'De promotor', *AA* 1985/12, p. XVII.

6 Jan Brokken, *De wil en de weg. Over het schrijven van romans en verhalen*, vijfde druk, Augustus, Amsterdam 2012, p. 181.

7 Zie p. 185 van het in de vorige voetnoot aangehaalde werk.

8 Umberto Eco, *Hoe schrijf ik een scriptie?*, Uitgeverij Bert Bakker, Amsterdam 2010, p. 31 (*Come si fa una tesi di laurea* 1977, vertaald en bewerkt door Yond Boeke en Patty Krone).

9 Rascha Peper, 'Ben je mal!', *NRC Handelsblad* 25 augustus 2009, p. 16.

De ervaring leert dat een goede scriptie normaal gesproken het beste tot stand kan worden gebracht als zij stap voor stap met de begeleider wordt besproken. 'En dat niet zozeer omdat de docent mystieke krachten zou bezitten, maar omdat het met het schrijven van een scriptie net zo is als met het schrijven van een boek: het is een oefening in communiceren die het bestaan van een publiek veronderstelt.'¹⁰ Niet voor niets wordt de scriptiebegeleider – enigszins overdreven – de enige competente proeflezer genoemd over wie de student tijdens het werk kan beschikken (uit het bescheiden empirische materiaal dat ik verzamelde, volgt overigens dat er nogal wat moeders zijn die meelesen; deze 'heiligen' zullen doorgaans opmerkingen maken die, als zij worden opgevolgd, de tekst een beter aanzien kunnen verschaffen). Het zal soms even slikken zijn voor een student als een begeleider een hoofdstuk of een deel daarvan onderhanden heeft genomen. De voorgestelde aanpassingen, soms enigszins eufemistisch 'suggesties' genoemd, kunnen confronterend zijn, zeker als de student heeft zitten zwoegen op een tekst en dacht een mooie verhandeling te hebben geproduceerd. Maar de observaties van de begeleider zullen veelal heilzaam en soms zelfs cruciaal zijn om uiteindelijk een goed werkstuk te kunnen afleveren.

Dat er bij de interactie tussen begeleider en student van alles mis kan gaan, behoeft geen betoog. De begeleider biedt de helpende hand bij het doen van het onderzoek, maar zal het resultaat ervan ook beoordelen. Dat kan tot ongemakkelijke situaties leiden. Ook daarom is het zaak dat begeleider en student het enigszins met elkaar kunnen vinden. 'Een goede band is belangrijker dan vakinhoudelijke kennis',¹¹ zo meent een bekende rechtsgeleerde. Soms ontbreekt het daaraan en ontstaat een explosieve sfeer, bijvoorbeeld omdat afspraken niet worden nagekomen of de begeleider er enkele weken over doet om een eerste reactie op het manuscript te geven. Als dat laatste het geval is, kan dat bepaald niet professioneel worden genoemd. De begeleider valt dan te typeren als een traineerder, om een karakterschets van een Nobelprijswinnaar aan te halen ('Spoedeisende gevallen verbergt hij goed genoeg om ze nooit meer terug te vinden'¹²). In de wandelgangen circuleren wel meer (negatieve) kwalificaties van begeleiders, zoals 'de pietluttige', 'de slager' of 'de negatieveling' ('weet precies wat er allemaal mis is met je tekst, maar doet geen enkele suggestie over hoe het wel kan'¹³). De ideale scriptiebegeleider heeft tijd voor de student, is bereikbaar, leest het aangeleverde min of meer direct, zorgt op zijn tijd voor enige verstrooiing, wijst de student op interessante bijeenkomsten, leert de student om kritisch en zelfstandig te denken,¹⁴ weet de student te motiveren en ziet kans hem boven zichzelf uit te laten stijgen. Een verzameling eigenschappen dus die zelden in één persoon verenigd worden aangetroffen. Als de begeleider dat ideaal in de verste verte niet benadert en het bovendien niet botert tussen de begeleider en de student, kan het aangewezen zijn om het project verder te laten begeleiden door een andere docent, als het even kan door iemand die over enigszins ontwikkelde psychologische vermogens beschikt.

Het resultaat van de gepleegde inspanning kan zodanig zijn, dat de begeleider tevreden kan vaststellen dat er een zegen rust op de door de student geleverde prestatie. In dat geval kan de gedachte ontstaan om de verhandeling om te werken tot een beschouwing die aan een van de bekende vaktijdschriften kan worden aangeboden. Dat zoiets tot de mogelijkheden behoort, leert de praktijk.¹⁵ De begeleider mag het tot zijn taak rekenen de student ook daarin de weg te wijzen, al moet worden gezegd dat succes niet is gegarandeerd, omdat de opvattingen van redacties van fiscale periodieken niet altijd even gemakkelijk te peilen zijn.¹⁶ Een enkeling zal kunnen meedingen naar een van de vele scriptieprijzen¹⁷ of er zelfs in kunnen slagen zijn afstudeerscriptie in boekvorm gepubliceerd te krijgen.¹⁸ Maar ook als dat niet lukt, kan het verrichte onderzoek een goede basis zijn voor een andersoortige publicatie of zelfs een proefschrift. Dat laatste kan belangrijk zijn, omdat in Nederland, '(...) anders dan vroeger, de promotie nu bijna een absolute voorwaarde [is] geworden om zelfs maar universitair docent te kunnen worden'.¹⁹ Wie die ambitie heeft of zomaar een proefschrift wil afleveren, zou eerst eens een fiscale brochure kunnen schrijven.²⁰ Die exercitie kan hem leren of de toch vooral solitaire manier van werken die het schrijven van een proefschrift is, comfortabel aanvoelt en hem ook anderszins bevalt. Maar daarmee loop ik wel erg op de zaken vooruit: het gaat er eerst om een goede scriptie op papier te krijgen en af te studeren.

10 Umberto Eco, *Hoe schrijf ik een scriptie?*, Uitgeverij Bert Bakker, Amsterdam 2010, p. 37 (*Come si fa una tesi di laurea* 1977, vertaald en bewerkt door Yond Boeke en Patty Krone).

11 Ewoud Hondius, 'De scriptie' (Column), AA 2007/10, p. 739.

12 Elias Canetti, *De oorgetuige. Vijftig karakterschetsen*, Athenaeum Polak & Van Gennep, Amsterdam 2011, p. 72 (*Der Ohrenzeuge* 1974, vertaald door Tom Grafdiijk).

13 Herman Lelieveldt, *Promoveren. Een wegwijzer voor de beginnend wetenschapper*, vijfde druk, Aksant, Amsterdam 2011, p. 50 ('Kleine stereotypering van begeleiders').

14 Zie: 'Ze gedragen zich als kleuters', *NRC Handelsblad* 16 februari 2013, p. 16.

15 Tj. Hoekstra, 'De rol van de Raad van State bij fiscale wetgeving', *WFR* 2006/6668, p. 462-474 en N.G.H. Speet, 'Multinationals en agressieve tax planning', *NtFR* 2011/1072, p. 4-9 en talloze publicaties in *Forfaitair*, hét fiscaal studentenmaandblad.

16 Het omgekeerde is ook wel eens voorgekomen: een artikel wordt 'verbouwd' en als scriptie aangeboden (het betreft de in *MBB* 2012/11 opgenomen beschouwing 'De gevolgen van de Wet Flex-bv voor het soortaanmerkelijkbelang').

17 Een beknopt verslag van de uitreiking van de Scriptieprijis Loonbelasting 2012 is te vinden in *WFR* 2012/6979, p. 1620.

18 Zie bijvoorbeeld de publicatie van J.J.D. Veraa, *De octrooiabox*, Sdu Uitgevers, Amersfoort 2009 en die van P.J.G. Tiemessen, *Medeplegen in het fiscale boeterrecht*, Sdu Uitgevers, Den Haag 2012, alsmede de masterthesis van C. Bastings, *Statistische controlemiddelen van de Belastingdienst*, Wolf Legal Publishers, Nijmegen 2012.

19 Paul Schnabel, 'Promoveren is niet meer wat het is geweest', *NRC Handelsblad* 22 december 2012, p. 4-5.

20 Een voorbeeld daarvan is de brochure die G.Th. Ligthart publiceerde (*Belastbaar resultaat uit overige werkzaamheden*, Kluwer, Deventer 2012).